Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Monumentnummer*: 524228

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	30 september 2002
Kadaster deel/nr	82673/176

*Woonplaats**	*Gemeente**	*Provincie**
Achterveld	Leusden	Utrecht

*Kadastrale gemeente**	*Sectie**	*Kadastraal object**	*Appartement aanduiding*	*Grondperceel*
Stoutenburg	B			3387

*Omschrijving***

Inleiding

De KRUISKERK aan de Hessenweg in Achterveld, de rooms katholieke parochiekerk van de H. Jozef, is in 1932-33 gebouwd door architect H.W. Valk uit 's-Hertogenbosch in neoromaanse stijl. Bij het ontwerp heeft Valk zich laten inspireren door de oude abdijkerken in Zuid-Frankrijk. Andere gebouwen in een vergelijkbare stijl van Valk staan in Doetinchem, Haalderen bij Nijmegen en in Brabant. De Kerk kwam op de plaats van de bouwvallig geworden zaalkerk uit 1845. Op 21 juli 1932 vond de aanbesteding plaats. Het werk werd gegund aan de Gebr. Struyken. Bouwheer van de kerk was pastoor G. Bentinck. De plechtige inwijding van de kerk vond plaats op 20 juli 1933 door Z.H. Exc. Mgr. J.B.H. Jansen. Een oorkonde in de sacristie herinnert hieraan. De gebrandschilderde ramen en de kruisweg van Charles Eyck zijn uitgevoerd in het atelier van Joep Nicolas. Het smeedwerk, namelijk de gehengen en het hek voor de doopkapel was van de hand van J. en A. Bourgogne. Het hoofdaltaar is een ontwerp van Jan Eley en Leo Brom. In het altaar werden de uit de oude kerk afkomstige relikwieën van de H.H. Martelaren Monastinus, Proba en Verecunda ingesloten. De houten beelden van St. Johannes de Doper en van St. Johannes van Nepomuc zijn eveneens afkomstig uit de oude kerk. De communiebank uit het atelier van Brom is in 1938 geplaatst. In mei 1940 raakte de kerk beschadigd door een aanval van de Nederlandse Artillerie vanuit Amersfoort op de Duitsers die zich in Achterveld bevonden. Met name de toren, de doopkapel en de kapel met de opgang naar het zangkoor werden vernield. Hetzelfde jaar vonden herstelwerkzaamheden plaats. In 1943 werden de drie bronzen klokken geroofd. Deze werden in 1947 vervangen door drie luidklokken van Petit en Fritsen. In de hal van de ontvangstruimte werd het torenuurwerk uit de oude kerk opgesteld. Na de tweede wereldoorlog werd de kerk verder verfraaid. Door schenkingen verkreeg de kerk twee Mariabeeldjes en een beeldje van God den Vader die zijn Zoon aan de wereld schenkt, alle uit 1425. Het orgel, ontworpen door dr. Caecillianus Huygens o.f.m., directeur van de aartsbisschoppelijke muziekschool te Utrecht en gebouwd door de firma B. Pels en Zn. uit Alkmaar, in 1948

geplaatst is van ondergeschikt belang. De marmeren altaartafel geplaatst op zwart marmeren voetstuk en de aanwezige communiebank met bronzen panelen dateren eveneens uit deze periode. De belangrijkste kerksieraden zijn afkomstig uit de ateliers van Ad. Roosendaal uit Utrecht en Jan Eloy en Leo Brom en dateren uit 1949. Het ontwerp voor de trouwbank is eveneens afkomstig uit het atelier van Brom en is vervaardigd door Harry van Rossum uit Hilversum. Het H.Hartbeeld is van de beeldhouwer Piet Jongblut uit Bilthoven. In de kapel van Maria van Altijddurende Bijstand werd in 1951 aan de zuidzijde een voorstelling in brons van een bloeiende rozenstruik aangebracht door de Gebr. Brom. De glas-in-lood ramen uit de kapel van Maria van Charles Eyck zijn elders in de kerk bewaard gebleven. Een belangrijke wijziging in het exterieur vond in 1954 plaats. Het priesterkoor werd toen vergroot, waarbij de trappen aan de zijkanten kwamen te vervallen en van een nieuwe omlijsting werden voorzien door Brom. Het dak van de kerk is begin jaren negentig vernieuwd. Ter plaatse van de pastorie is in 1990 een modern kerkelijk centrum gebouwd. De altaartafel, de communiebank voorzien van bronzen panelen alsmede de bronzen rozenstruik en de kerkbanken vallen niet onder de bescherming gezien de geringe monumentale waarde.

Omschrijving

De parochiekerk van de H. Josef, omgeven door een plantsoen, is overhoeks gesitueerd op de hoek van de Hessenweg en de Jan van Arkelweg in de kern van Achterveld. De kerk op kruisvormig grondplan is opgetrokken in een grote handvorm baksteen (kloostermoppen) in wild verband. De spitsboogvormige vensters zijn voorzien van natuurstenen traceringen en gebrandschilderd glas-in-lood. Het dak bestaat uit een samenstel van zadel- en tentdaken van verschillende nok- en goothoogten en is gedekt met rode romaanse pannen. Ter hoogte van de kruising bevindt zich een massieve vieringtoren onder een tentdak. Aan de westzijde is een stompe toren onder een laag tentdak omgeven door een gemetselde balustrade geplaatst. Het middenschip en de beide transeptarmen zijn voorzien van een zadeldak. Bij de transeptarmen bestaat het dak uit twee in nok- en goothoogte verschillende delen. De zijschepen van middenschip en transeptarmen hebben een lessenaarsdak. De driezijdig afgesloten absis is met een schilddak afgedekt. Het ingangsportaal voor de westtoren heeft een lessenaarsdak. Aan de noordzijde van het middenschip bevindt zich de uitgebouwde doopkapel en aan de zuidzijde een kapel van Maria van Altijddurende Bijstand, beide onder een doorgetrokken dakschild van het zadeldak van het middenschip Aan de zuidoostzijde van de kerk is de sacristie met nevenruimten aangebouwd voorzien van zadeldaken. De westtoren, voorzien van een gemetselde, open balustrade en rechts een traptoren, bestaat uit drie geledingen en is verfraaid door hoge smalle spaarvelden en een galmgat aan iedere zijde. In de eerste geleding bevindt zich het uitgebouwde ingangsportaal met een rondboogvormige doorgang. Binnen het portaal met aan weerszijden banken is een dubbele rondboogvormige deur geplaatst die toegang geeft tot de kerk. De tweede geleding bevat boven het portaal een venster. De traptoren is voorzien van spaarvelden met kleine lichtspleten. De zijkapellen hebben aan iedere zijde een venster. In de zijbeuken zijn twee en in de lage lichtbeuk drie vensters geplaatst. In de kopse gevel van de transeptarmen zijn twee vensters aangebracht met aan weerszijden een spaarveld. Bij de absis is tussen versneden steunberen aan iedere zijde een venster aangebracht. In de hoeken van het middenschip en de transeptarmen bevinden zich kleine zijportalen. Het interieur van de kerk, uitgevoerd in schoonmetselwerk, is tamelijk donker met uitzondering van de viering, van waaruit, via drie vensters aan iedere zijde van de toren, het licht op het hoofdaltaar (priesterkoor) valt. De kerk heeft gemetselde koepelgewelven. De brede spitsboogvormige scheibogen tussen middenschip, transept en zijbeuken worden gedragen door natuurstenen pijlers. Boven de ingang aan de westzijde bevindt zich de orgeltribune. Het orgel is niet van waarde uit het oogpunt van monumentenzorg. De orgelkas, gemaakt door Rutter en afkomstig uit de oude kerk, is wel van waarde uit het oogpunt van monumentenzorg. Op het altaar is een kruisbeeld met aan weerszijden Maria en Johannes geplaatst en een zestal kandelaars. In de doopkapel, afgesloten door een smeedijzeren hekwerk, staat een natuurstenen doopvont met dubbel bekken, afgesloten door een bronzen deksel. De gebrandschilderde glas-in-lood vensters zijn voorzien van

doopvoorstellingen. De profielstalen klokkenstoel met drie luiklokken hebben respectievelijk een diameter van 104, 87 en 78 cm. De drie blauwe wijzerplaten zijn vervaardigd uit roodkoper met vergulde Arabische cijfertekens en wijzers. Het buiten gebruik gestelde torenuurwerk uit de oude kerk staat in de hal opgesteld.

Waardering

De kerk is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde als gaaf en karakteristiek voorbeeld, zowel wat betreft exterieur als wat betreft onderdelen van het interieur, van een rooms katholieke kruiskerk in neoromaanse stijl, in 1932 gebouwd naar ontwerp van de architect H.W. Valk, alsmede vanwege waardevolle interieurelementen van de beeldende kunstenaars Charles Eyck, Jan en Leo Brom uit de bouwtijd en later. Tevens is de kerk van situationele waarde vanwege de markante ligging in de kern van Achterveld.

Hoofdcategorie	*Subcategorie*	*Functie*
Religieuze gebouwen	Kerk en kerkonderdeel	Kerk